

Успяват ли зелените директни плащания да подпомогнат българското селско стопанство да се адаптира към промените в климата и да защитят агро-биоразнообразието?

Земеделската земя заема половината от територия на България. Тя обхваща 5 224 402 ха (2017 г.) и е 47,1 % от общата територия на страната. Другата ѝ половина е заета от горски (около 30%), естествени, полу-естествени и градски територии. Явно е, че поне на половина е важно как точно се управляват тези земи. Важно е поне от гледна точка на благосъстояние на хората живеещи в тези територии, от продоволствените нужди на страната и градовете и от гледната точка на природата.

Промените в климата

Тези дни в медиите излязоха статии за провалени есенни култури в Добруджа от необичайното време. Много земеделски стопани разорават засадената пшеница и подготвят за пролетници. Всяко едно влизане в полето означава допълнителни разходи и риск от късно и неправилно подготвена почва за пролетни култури. Има ли план Б за реакция в такива случаи, които се очакват да са все по-чести.

Към момента единствената мярката на МЗХГ насочена към екологизиране на селското стопанство и експериментиране с цел адаптация към прогнозираните климатични промени са зелените директни плащания. Предполага се, че директните зелени плащания са приносът на земеделието в поддържането на екологичния баланс на територията на България. Зелените директни плащания подпомагат прилагането на селскостопански практики като диверсификация на културите (непрактикуване на монокултури на големи блокове земя), запазване на постоянно затревените площи (екологично чувствителни площи, обикновено в зоните на НАТУРА 2000) и поддържане на екологично насочените площи (земи оставена под угар, запазване на терасирани терени, живи плетове, езера, синори, дървета в редици, в групи или изолирани, каменни стени, канали и открити водни течения). Директните зелени плащания се прилагат само в стопанства с размер над 10 ха. Бюджетът за „зелените плащания“ в рамките на ПРСР 2014-2020 е определен в размер на 30% от тавана за директните плащания.

Проектът “Граждани и експерти за прилагане на зелените закони”, се изпълнява с финансовата подкрепа на Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на ЕИП. Основната цел на проекта е чрез повишаване на ангажираността на гражданите с околната среда и участието им при формулирането на политики да постигнем балансирано развитие и устойчиво използване на природните ресурси.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Сдружение за изследователски практики и при никакви обстоятелства не може да се приема, че той отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

В таблицата могат да се видят изплатените суми към земеделските стопанства в България. За периода 2015-2019 г. по ПРСР 2014-2020 са изплатени 2,205 млрд. лева в рамките на пет кампании на около 55 000 земеделски стопанства.

Директни зелени плащания в ПРСР 2014-2020

Директни зелени плащания	Кампания 2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.
Брой земеделски производители	50,000	55,000	56,972	58,072	56,490
Обща сума (лева)	425,000,000	443,909,046	441,200,000	450,157,979	444,855,722
Ставка (лева/ха)	127.21	124.00	124.01	122.84	122.67
Обхваната площ (ха)	3,340,932	3,579,912	3,557,778	3,664,588	3,626,443
% от общата земеделска земя	63.95	68.52	68.10	70.14	69.41

Източник: МЗХГ, сайт ДФЗ

Цифрите изглеждат добре, обхваната е над 60% от обработваемата земя, дори за кампания 2018 г. достига 70%, но... Остава едно „но”, което е притеснително.

Въпреки изплатените пари за ползване на добри земеделски практики се наблюдава устойчива тенденция към деградация на почвената структура в обработваемите земи, която води до ерозия, съответно до нарушен воден и въздушен баланс и измиване на полезни вещества (микро и макро елементи) от почвата¹. Реално се осъществява почти необратима загуба на плодородна земя и се стартира процеса на опустиняване. Факт е, че около 85 % от почвите в страната са засегнати от процеси на ерозия, а около 30 % от тях са подложени на ветрова ерозия². Особено застрашена към процеса на опустиняване е югоизточната част на страната, в следствие от водната ерозия и загуба на органично вещество в почвата³. По отношение на деградацията на почвите не се спазва и забраната за изгаряне на стърнищата, което води до пожари, унищожаване на микрофауната и намаляване на органичното вещество в почвите. България е на челно място в ЕС на намаляване на селскостопанската продукция в следствие от ерозия⁴.

Агро-биоразнообразието

Агро-биоразнообразието е резултат от взаимодействието между околната среда, генетичните ресурси и прилаганите селскостопански практики. Земеделските земи предоставят местообитания за различни

¹ Изготвяне на анализ на влиянието на селското стопанство върху състоянието на околната среда и климатичните промени, АУ – Пловдив, 2019 г.,

https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2020/01/31/proekt_na_analiz_na_vliianiето_na_selското_stopanstvo_vrkhu_okolnata_sreda_i_klimata_-_nesglasuvan.zip

² Национална програма за опазване, устойчиво ползване и възстановяване на функциите на почвите (2019-2028 г.), проект, <https://www.moew.government.bg/bg/proekt-na-nacionalna-programa-za-opazvane-ustojchivo-polzvane-i-vuzstanovyavane-funkciite-na-pochvite-2019-2028-g/>

³ Д. АВЕТИСЯН, ИЗПОЛЗВАНЕ НАДИСТАНЦИОННИ МЕТОДИ И ГИС ПРИ ИЗСЛЕДВАНЕ НА РАЗВИТИЕТО И ДИНАМИКАТА НА ДЕГРАДАЦИОННИ ПРОЦЕСИ, ВОДЕЩИ КЪМ ОПУСТИНЯВАНЕ, 2018,

http://space.bas.bg/bg/contests_and_procedures/konkursi/D.Avetisian/aftoreferat.pdf

⁴ Climate change adaptation in the agricultural sector in Europe, 2019, ЕАЕ, <https://www.eea.europa.eu/publications/cc-adaptation-agriculture>

видове растения и животни, както и формират специфични ландшафти. Ценни за биологичното разнообразие земеделски територии в България са:

- *Полуестествените местообитания и райони*, които включват екстензивно селско стопанство и традиционни форми на управление, напр. ливади, пасища, овощни насаждения и смесено фермерство.
- *Мочурища, блатата и наводнени терени* в рамките на обработваемите площи, в които живеят определени групи птици и животни, привикнали към методите на стопанисване.
- *Структурни елементи на земеделския ландшафт* като живи плетове, синори, каменни или дървени огради, ветрозащитни пояси, отделни дървета или буферни зони между земеделските площи и водни обекти.

Опазването на тези земеделски земи отново се подпомага от директните зелени плащания.

Въпреки ускоряването на прилагането на заложените агроекологични мерки от ПРСР 2007-2013 и ПРСР 2014-2020⁵ за всички земеделски площи се наблюдават негативни тенденции вследствие на методите и практиките на земеползване:

- Унищожаване на ценни полуестествени местообитания с висока природна стойност чрез:
  - отводняване или пресушаване на влажни зони, пресъхване на реки и водни обекти. Пресен пример от миналата пролет е пресушаване на Шабленското езеро (март 2019 г.);
  - разораване на пасища и ливади, т. нар. „постоянно затревени площи” – [разгледайте статията за мразовеца тук](#).
- Интензивно използване на природните ресурси и индустриализация на селското стопанство, особено чрез монокултурно растениевъдство и несъразмерно прилагане на изкуствени торове, пестициди, хербициди и др. От тези тенденции страдат цели селски ландшафти.
- Недостатъчна информираност на земеделските производители относно ползите от агробиоразнообразието и устойчивото земеползване, както и за възможните добри практики в земеползването;
- Недостатъчна информираност на земеделските стопани относно мрежата НАТУРА 2000 и възможностите, които предоставя правилното ѝ управление от тяхна страна.

Като цяло разрушаването на местообитанията и загубата на биоразнообразието в селските ландшафти води до загуба на добиви в селското стопанство, поради ограничаване на възможностите за опрашване и засилване на въздействието вредители и болести, както и до ръст в разходите, поради повишена необходимост от напояване и торене.

Явно зелените директни плащания не успяват към момента да насочат в устойчива посока ползването на земеделската земя.

В новия програмен период е важно да се преосмислят зелените директни плащания и да се направят нужните промени, за да се подпомогнат земеделските стопани в ползването на добри практики.

---

⁵ Изготвяне на анализ на влиянието на селското стопанство върху състоянието на околната среда и климатичните промени, АУ – Пловдив, 2019 г.